

2.7.

Obrazowanie molekularne guzów głowy i szyi

Dariusz Kaczmarczyk

Medycyna nuklearna zajmuje się diagnostyką oraz terapią z zastosowaniem radioizotopów – pierwiastków promieniotwórczych, które w połączeniu ze związkami chemicznymi mają powinowactwo do określonych struktur organizmu żywego, takich jak błona komórkowa, cytoplazma, organelle komórkowe czy białka, dzięki czemu możliwa jest ocena stanu czynnościowego komórki, a także fazy cyklu komórkowego. Obrazowanie molekularne guzów głowy i szyi obejmuje scyntygrafię, pozytonową tomografię emisyjną (positron emission tomography, PET) i pozytonową tomografię emisyjną połączoną z tomografią komputerową (PET/TK) oraz biopsję węzła wartowniczego (sentinel lymph node biopsy, SLNB).

2.7.1.

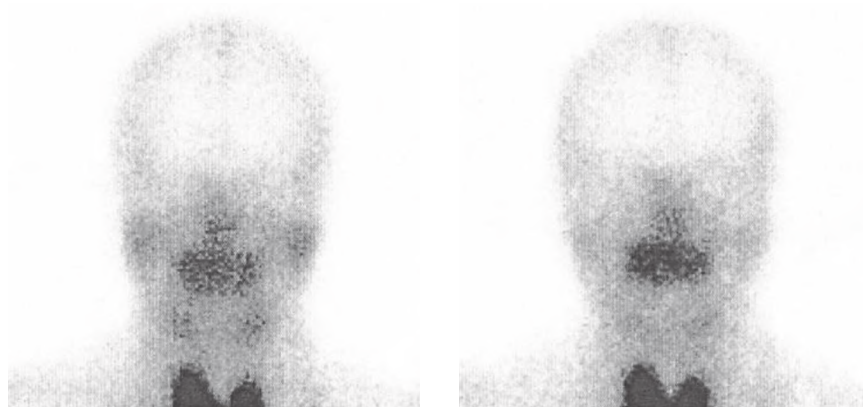
Scyntygrafia

Scyntygrafia jest metodą obrazowania czynnościowego narządów z użyciem niewielkich dawek radioizotopów, które mogą być podane drogą dożylną lub doustną. Najczęściej używane radioizotopy to ^{99}Tc , ^{131}I , ^{201}Tl , ^{67}Ga . Radioizotopy są zwykle związane z odpowiednimi związkami chemicznymi, co ułatwia ich wychwyt przez komórki i tkanki. W guzach głowy i szyi najszersze zastosowanie ma scyntygrafia tarczycy z użyciem ^{131}I .

Scyntygrafia ślinianek wykonywana jest z użyciem $^{99\text{m}}\text{Tc}$, a wskazaniami do jej wykonania są guzy ślinianek, zaburzenia wydzielania śliny (zwłaszcza jednostronne) oraz monitorowanie funkcji ślinianek po uprzedniej radioterapii (ryc. 2.43).

Scyntygrafia kości wykonywana jest z użyciem metylenodifosfonianu technetu ($^{99\text{m}}\text{Tc-MDP}$) (ryc. 2.44), aby ocenić pierwotne i wtórne zmiany w układzie kostnym, progresję choroby nowotworowej, np. w przypadku wzrostu markerów nowotworowych, oraz by ocenić wyniki leczenia.

RYCINA 2.43

Czynnościowa scyntygrafia prawidłowych ślinianek: A – w spoczynku (widoczny wychwyt w śliniankach); B – po podaniu soku z cytryny (brak wychwytu w śliniankach).

RYCINA 2.44

Scyntygrafia kości – podejrzenie rozsiewu nowotworu do kości kręgosłupa i żeber.

2.7.2.

Pozytonowa tomografia emisyjna

Pozytonowa tomografia emisyjna (PET) jest diagnostycznym badaniem czynnościowym z wykorzystaniem radionuklidów emitujących promieniowanie β^+ , czyli elektrony o dodatnim ładunku elektrycznym (pozytony), które po zderzeniu z elektronami emitują promieniowanie γ . W badaniu PET wykorzystywane są radioizotopy o krótkim czasie połowicznego rozpadu (od kilkunastu minut do kilku godzin). Zastosowanie mają takie izotopy, jak: ^{11}C , ^{15}O , ^{13}N , ^{18}F , ^{82}Rb , ^{68}Ga , ^{64}Cu , ^{124}I , ^{86}Y . Najszersze zastosowanie znalazł izotop ^{18}F , którego czas połowicznego rozpadu wynosi 108 minut.

Po chemicznym połączeniu radioizotopu jest on podawany choremu, najczęściej dożylnie, a następnie w tomografii pozytonowej rejestrowany jest obraz promieniowania uzyskanego w wyniku rozpadu radioizotopu, który gromadzony jest w strukturach patologicznych (guz, tkanki zmienione zapalnie). Obraz poddawany jest analizie komputerowej, dzięki czemu otrzymuje się rekonstrukcję przestrzenną.

Obecnie stosowane aparaty PET są urządzeniami hybrydowymi, z których otrzymujemy obraz PET w połączeniu z obrazem z tomografii komputerowej (PET/TK). Tomografy komputerowe scalone z detektorami PET mają różną rozdzielczość (16–128), dzięki czemu obrazy mogą być automatycznie nakładane na siebie, a wyższa rozdzielczość sprawia, że dawka zastosowanego radionuklidu może być mniejsza od standardowej (badanie niskodawkowe). Połączenie obrazów PET oraz TK pozwala na precyzyjną lokalizację zmiany; rozdzielczość obecnie stosowanych aparatów oceniana jest na 3 mm.

W onkologii, w zależności od obrazowanego procesu, zastosowanie mają różne radiofarmaceutyki. Najczęściej stosowana jest fluorodeoksyglukoza (^{18}F -FDG), za jej pomocą obrazuje się procesy glikolizy oraz metabolizmu glukozy (tab. 2.6).

TABELA 2.6. Wybrane radiofarmaceutyki, stosowane w diagnostyce onkologicznej, i obrazowane przez nie procesy

Radiofarmaceutyk	Obrazowany proces
^{18}F -FDG	nasilenie metabolizmu glukozy
^{18}F -anneksyna V	apoptoza komórek
^{11}C -octan	synteza lipidów
^{11}C -tymidyna ^{18}F -fluorotymidyna ^{11}C -metionina	synteza DNA i białek, proliferacja komórek
^{18}F -mizonidazol	hipoksja guza

Wskazaniem do badania PET i PET/TK jest poszukiwanie ogniska pierwotnego choroby w przypadkach CUP-syndromu, ocena stopnia zaawansowania choroby nowotworowej (ocena TNM), ocena odpowiedzi na leczenie oraz ocena wznowy po leczeniu. Badania te przydatne są również w planowaniu radioterapii (zwłaszcza u pacjentów poddanych wcześniej leczeniu operacyjnemu).

2.7.3.

Biopsja węzła wartowniczego w nowotworach głowy i szyi

Węzeł wartowniczy jest pierwszym węzłem na drodze sływu chłonki z ogniska pierwotnego. Idea biopsji węzła wartowniczego zaproponowana przez Cabañas w 1977 roku nie zmieniła się pomimo wprowadzenia nowych technik diagnostycznych oraz operacyjnych. Cabañas jako pierwszy zastosował technikę znakowania węzła wartowniczego w raku prącia przy użyciu barwnika. W 1991 roku Morton i wsp. zaproponowali zastosowanie limfoscyntygrafii przedoperacyjnej. Biopsja węzła wartowniczego znajduje się w standardowej procedurze czerniaka skóry i raka sutka we wczesnych stadiach zaawansowania.

W nowotworach głowy i szyi, zwłaszcza w rakach płaskonabłonkowych, biopsja węzła wartowniczego nie jest uznawana za procedurę obowiązkową. Wynika to głównie ze złożonego układu węzłów i naczyń chłonnych szyi, rygorystycznych kryteriów zastosowania tej metody oraz trudności w zaopatrzeniu w instrumentarium niezbędne do jej wykonania.

Kryteria kwalifikacji do biopsji węzła wartowniczego chorych z nowotworami w obrębie głowy i szyi są precyzyjnie wyznaczone. Zaawansowanie guza pierwotnego nie może być większe niż T2. Niektórzy autorzy uważają, że jedynie zaawansowanie T_{in situ} i T1 spełnia kryteria kwalifikacji, gdyż w przypadku zaawansowania T2 ryzyko mikroprzerzutów sięga 30%, zwłaszcza dla nowotworów dna jamy ustnej i języka.

Kwalifikacja chorych pod względem cechy N nie budzi wątpliwości. Do biopsji węzła wartowniczego można zakwalifikować jedynie chorych, u których węzły chłonne nie są klinicznie powiększone (cN0). Czułość badania palpacyjnego oceniana jest na 64% przypadków. Cecha N0 powinna zostać potwierdzona w badaniach obrazowych, aczkolwiek czułość badania USG wynosi 72%, a tomografii komputerowej 85% w porównaniu z późniejszym badaniem śródoperacyjnym.

Po zakwalifikowaniu chorych do procedury biopsji węzła wartowniczego na jedną dobę przed planowanym zabiegiem operacyjnym wykonywana jest limfoscyntygrafia. Guz pierwotny ostrzykuje się podśluzówkowo w kilku miejscach (najczęściej czterech) roztworem nanokoloиду. Powszechnie używane preparaty